

Kuramsal Derleme

Kaygı, Korku ve Arzu Üçgeninde Fantazi Olca Yılmaz^{1*}¹Düşünbil Dergisi, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**fantazi,
kaygı,
arzu,
nesne a,
korku**Öz**

Bu yazıda Sigmund Freud'un kuramında kilit bir öneme sahip olan ve daha sonraları Jacques Lacan tarafından derinlemesine incelenen *fantazi* kavramı irdelenmektedir. Freud'da fantezi kavramının ortaya çıkışı rüyalar, gündüz düşleri, baştan çıkarma kuramı, sahte anı gibi olgularla ilişkiliyken, Lacan'da fantazi kavramı daha çok kaygı, korku, arzu ve fobi ile ilişkilendirilmiştir. Bu kavramların yanı sıra fantazi, Lacan'ın Öteki kavramı ile de doğrudan ilişkilidir. Fantazi kavramının farklı anlamlarda kullanılması fantazinin insan yaşamında çok önemli işlevleri yerine getirdiğini göstermektedir. Bu yazı, fantazinin zihinsel işlevlerde oynadığı kritik rol üzerine sistematik bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. Fantazinin kaygı, fobi, arzu, nesne, eksiklik ve Öteki ile olan derin ve karmaşık ilişkisi kronolojik olarak irdelenirken, Freud'dan Lacan'a uzanan uzun ve dolambaçlı yolun insan zihnindeki yolculuğuna da odaklanılmıştır. Özellikle, Freud'un savunduğu şekliyle, nesnenin yokluğu ile gelişen zihinsel durumlar, Lacan'da tersine çevrilerek, kaygıdan fantaziye uzanan yolu farklı perspektiften algılamamızı sağlamıştır. Fantazi, arzu yaratan bir mekanizma ile bizi kaygının dayanılmaz ağırlığından korur ve adına fantazmatik kaygı denilen duruma yol açar. Fantazinin kaygı ile olan bu iki yönlü karmaşık ilişkisi fobi mekanizması ile çözümlenmektedir.

Abstract**Keywords:**fantasy,
anxiety,
desire,
objet petit a,
fear

In this paper, I examine the concept of fantasy which has a crucial role in the theory of Sigmund Freud (1856-1939) and later is investigated thoroughly by Jacques Lacan (1901-1981). The naissance of fantasy is related to dreams, daydreams, seduction theory, and false memory in Freudian theory whereas the concept of fantasy is more related to anxiety, fear, desire, and phobia by Lacan. Fantasy is also related to the Lacanian concepts of the Other, objet petit a, jouissance. The use of fantasy in different meanings suggests its important functions in human life. The purpose here is to introduce a systematic examination of the crucial role of fantasy in mental processing. Here, I keep track of a long and winding path from Freud to Lacan by following a chronological order of the extensive relation of fantasy with anxiety, fear, phobia, desire, object, lack, and the Other. The mental states of which causes were suggested the absence of the object by Freud is reversed by Lacan provides a new understanding of the relationship between anxiety and fantasy. Fantasy prevents us from the unendurable heaviness of anxiety with a mechanism that constitutes desire, leading the "fantasmatic anxiety". The reciprocal relationship between fantasy and anxiety is resolved by the mechanism of phobia.

*Sorumlu Yazar, Düşünbil Dergisi, Büklüm Sokak 47/3 Kavaklıdere Çankaya, Ankara.

e-posta: olcay2001@hotmail.com

DOI: 10.31682/ayna.862854

Gönderim Tarihi (Received): 17.01.2021; Kabul Tarihi (Accepted): 22.06.2021

ISSN: 2148-4376

Giriş

*Kaygıyı yaratan,
ana rahmine duyulan özlem değil
ona olan yakınlıktır (Lacan, 2010, s. 46).*

Ruhsal durumlar, her ne kadar psikoloji veya psikiyatrinin alanına girse de özellikle psikanalizin ortaya çıkışı ile birlikte insan davranışlarına dair bildiklerimiz farklı bir boyut kazanmıştır. Gözlemlenebilir ve ölçülebilir değerleri ile psikoloji ve psikiyatrinin yerine dile, söyleme ve konuşmaya odaklanan psikanaliz, genel olarak insanın kendi zihninin efendisi olmadığı, özgür iradenin insan zihni dışında kalan faktörlerle belirlendiğini ortaya koymuştur. Mevcut bilimsel yöntemlerden farklı olarak dilin yapısındaki kayganlıktan yola çıkan psikanaliz sadece davranışlarımıza değil; politik, dinsel, kültürel, ideolojik ve daha birçok toplumsal mekanizmaya da ışık tutmaktadır (Balkaya, 2013). Anlam veremediğimiz, hep bir sır olarak kalan ve yaşamımızın bir parçası olan rüyalar, dil sürçmeleri, şakalar – genel olarak ruhsal dünyamızın karanlık koridorları – psikanaliz araştırmacıları tarafından cesaretle araştırılmaktadır. (Freud, 1996; Balkaya, 2013). Özellikle küreselleşen ve kentleşen dünya içerisinde öznenin bulunduğu konum bireyi kaygıya ve özellikle de yaşama anlam vermede derin bunalımlara sürüklemektedir. Kaygının günümüz dünyasındaki yerini anlamak için Freud’dan günümüze uzanan psikanalitik sürece göz atmamız ve Lacan’ın fantazi¹ kavramının gelişimini irdelememiz gerekir.

Düşlerin Yorumu ve Gündüz Düşleri

Sigmund Freud’un hipnoz, histeri ve rüyalardan yola çıkarak keşfettiği psikanaliz kuramı, özellikle bilim ve felsefenin uzak durduğu alanları derinlemesine irdeleyerek kendi başına bir disiplin olmayı başarmıştır. Descartes (2021)’in “Düşünüyorum öyleyse varım.” çıkarımında kısmen de olsa konu edindiği rüyalar, Freud için psikanalizin temel taşlarından biri olmuştur. Freud’un rüyalar hakkında yazdığı iki cilt kitaptan ilki olan *Düşlerin Yorumu I*, 1899 yılında yayımlanmıştır. Freud’a göre rüyalarda belirli mekanizmalar işlemektedir ve bu mekanizmalar yolu ile rüyalar yorumlanabilmektedir. Freud, bilinçdışı çatışmalara dil aracılığıyla ulaşılabildiğini öne sürmüştür. Bu nedenle, ruhsal iyileşme sağlamak için rüya imgelerini anlamaya çalışmıştır. Rüyalarda rol oynayan iki temel mekanizma ortaya

---

¹ Bu makalede Türkçeye düşlem olarak çevrilen Phantasie (fr. fantaisie, ing. phantasy) kavramı Freud, Klein ve Lacan’da farklı sözcüklerle açıklanmıştır. Bu karmaşayı önlemek için Freud ve Klein için *fantezi*, Lacan için *fantazi* kavramlarını kullanacağım.

koymuştur²; bunlardan biri yer değiştirme (metonimi / ad aktarması / düz değişmece / mecâz-ı mürsel) diğeri ise yoğunlaşma (metafor / eğretileme / mecaz)³'dür. Freud'a göre rüyalar bize *görünür* içeriği ile ulaşır, oysa düşlerin görünür içeriğinin yanında bir de *gizli* içeriği vardır ve analiz ortamında kişi çağrışım yolunu kullanarak düşsel imgelerin oluşturduğu öğelerin temsillerini bulmaya çalışır (Balkaya, 2013, s. 28). Freud için rüyalar, psikanalitik kuramın baş tacıdır. "Düşlerin yorumu, aklın bilinçdışı etkinliklerine götüren bir kral yoludur" (Freud, 1996, s. 324). Yani rüyalar, bilinçdışına ulaşmanın önemli bir aracıdır. Aynı zamanda, Freud, zaman ve mekânın olmadığı, aklın kurallarını tanımayan bilinçdışını, rüyalar aracılığıyla keşfetmiştir. Freud, *Düşlerin Yorumu*'nda Gündüz Düşleri'nden de söz eder ve sonradan "Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz-Düşleri" adlı makalesini kaleme alır. Freud bu makalede; "çocukların oynadığı oyun yetişkinlikte fanteziye dönüşür" der ve ekler: "Gökyüzünde kuleler inşa eder ve gündüz-düşleri olarak adlandırılan şeyleri yaratır" (Freud, 1999, s. 127). Çocukken inşa ettiğimiz kumdan kaleler, imgesel yapılar geliştirmemizde rol oynar. Yetişkin yaşantımızda ise Freud'un "gökyüzündeki kuleler" dediği gündüz düşleri, çocuk oyunlarında edindiğimiz bu imgesel yapılarla kurulur. Freud'un yaratıcı yazarların bir özelliği olarak dile getirdiği gündüz-düşleri, Lacan'da genel bir fantazi kavramına dönüşmüştür.

Baştan Çıkarma Kuramı ve Fanteziler

Psikanalizin keşfinden sonra fantezi kavramı, Freud'un önemli kavramlarından biri olur. Fantezi kavramının keşfi sonucunda, Freud baştan çıkarma kuramını terk etmiştir (Terbaş, 2016). Baştan çıkarma kuramı, pek çok tartışmaya neden olmuştur. Psikanalizin keşfinin baştan çıkarma kuramının terk edilmesi ile gerçekleştiği savunulabilir. Bu kuramın terk edilmesi, Freud'un yaşamında önemli dönemeçlere denk gelir. Baştan çıkarma kuramı basitçe şöyle tanımlanabilir: Kadınların histerisi, babaları tarafından cinsel istismara

---

² Rosalind Coward, John Ellis (1985) birlikte kaleme aldığı *Dil ve Maddecilik* adlı kitapta şöyle der: "Freud'un analizinde çok önemli iki kavram (Althusser de başka bir bağlamda kullanmıştır): Bilinçdışında bastırılmış öğeler, ya birkaçı bir araya gelerek (yoğunlaşma) ya da başka bir nesneye dönüşerek (yer değiştirme) rüyalara vb. yansır. Bu kavramlar ayrıca Levi-Strauss'un 'metafor' ve 'metonimi' kavramlarına da yaklaşırlar."

³ Psikanaliz ve edebiyat kuramı arasındaki ilişki her ne kadar popüler olsa da bu bağlantıyı ilk kuranlardan biri Ella F. Sharpe olur. Sharpe göre Freud'un rüya mekanizmasını yöneten iki temel unsur yani "yoğunlaşma" ve "yer değiştirme" metafor ve metonimi kavramlarına denk düşmektedir (Cebeci, 2004).

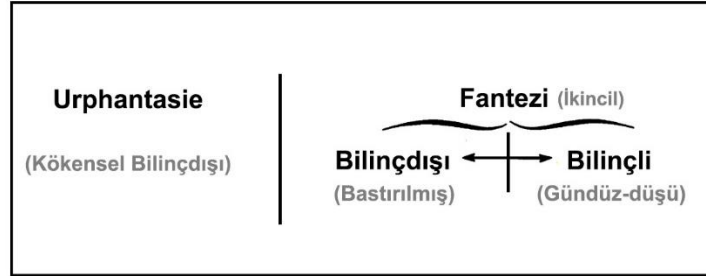
uğramalarından kaynaklanmaktadır (Pragier, 2003, s. 88). Freud, sonradan, baştan çıkarma kuramı ile ilgili olarak dış gerçeklik ile iç gerçeklik ayrımını yapamadığını dile getirir: “O zamanlar hastalarımın çocukluk yıllarındaki fantezilerle gerçek anılarını birbirinden ayırt edebilecek durumda değildim” (aktaran Mollon, 2001, s. 54). 1924’te *Histerinin Etiyolojisi*’nde ise “gerçekliğe aşırı değer, fanteziye az değer yüklediğim unutulmamalı” diye bir dipnot düşer. Freud, histeri ile uğraşırken 1896’da babasını kaybeder. Babasının kaybı Freud’u oldukça etkiler ve kendi analizini yapmaya ve bu sırada fantezilerin önemini kavramaya başlar. Bu durum Fliess ile olan yazışmalarına da yansır (Terbaş, 2016, s. 37-38). Freud, baştan çıkarma kuramına öylesine sarılmıştır ki kendi babasını bile suçlamıştır. 11 Şubat 1897’de şöyle yazacaktır: “Ne yazık ki benim kendi babam da bu sapıklardan biriydi” (Freud, 2012, s. 113). Ancak Freud, babasının ölümünden sonra suçluluk duygusuna kapılarak bu kuramdan vazgeçmiştir (Pragier, 2003, s. 79-108).

Freud, fantezileri keşfedince tüm kuramını gözden geçirir ve histerik öznelere semptomları hakkında farklı fikirler öne sürer. Histerik semptomların kaynağı gerçek travmalar değil de kurgusal travmalar ise histerik öznelere, bu türden sahte anıları fantezilerinde yaratmış olmalıdır. O halde pratik gerçeklik, psişik gerçeklikle birlikte değerlendirilmelidir (Mollon, 2001). Her ne kadar psikanalizin keşfi, baştan çıkarma kuramından önceye dayansa da fantezilerin keşfi sonucu, baştan çıkarma kuramının terk edilmesi, psikanaliz tarihinde önemli bir kavşak oluşturur. Çocukluk dönemine ait anıların gerçek zannedilmesini “hatalı fikir” olarak tanımlayan Freud, bu fikrin olumsuz etkileri olduğunu da dile getirir (Mollon, 2001, s. 55). Bu adım, psikanalizin bir bakıma ikinci doğuşunda – özellikle de fantezilerin öneminin anlaşılmasında – büyük rol oynar. Freud birçok sahte anı içeren baştan çıkarma olayları ile karşılaşınca fantezinin önemini kavrar. Oedipus karmaşasına giden yollar da fantezinin keşfi ile ortaya çıkar ve Freud çocuktaki cinselliğin karanlık yüzünü fantezi ile aydınlatır (Laplanche ve Pontalis, 2002, s.42).

Fantezi/Fantazi Kavramının Dönüşümü

Freud’un takipçileri, özellikle de Melanie Klein, bilinçdışı fantezi (*phantasy*) kavramına büyük önem verir. Freud’dan farklı olarak Klein, bilinçdışı fantezilerin tüm ruhsal süreçlerin temelinde yattığını ve her ruhsal işleve eşlik ettiğini belirtir. Ona göre bilinçdışı fanteziler dış dünyadan gelen uyarılara anlam vermek için vardır (Klein, 2011, s. 10). Yine de fantezi kavramı birçok noktada sorunludur; ilk neden olarak bu kavramın Freud tarafından gelişigüzel kullanılmış olması gösterilebilir. Laplanche ve Pontalis bu karmaşayı çözmeye çalışır; Freud *Phantasie* kavramını hem bilinçli süreçler hem de bilinçdışı süreçler için kullanır. Bu nedenle Laplanche ve Pontalis gündüz düşleri gibi bilinçli ve yüceltici imgelemler

için “bilinçli fanteziler” (*fantasy*), bastırılmış imgelemler için ise “bilinçdışı fanteziler”i (*phantasy*) önermiştir⁴ (Laplanche ve Pontalis, 2002, s. 65-66). Freud ve Klein’in çalışmalarında olgunlaşmış olan fantezi kavramını Laplanche ve Pontalis bir tablo üzerinden netleştirmeye çalışmıştır. Şekil 1’de fanteziler, kökensel fanteziler ve ikincil fanteziler olarak ikiye ayrılır. Daha sonra ikincil fanteziler de bilinçli ve bilinçdışı fanteziler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1. Laplanche ve Pontalis (2002)’in önerdiği bu tabloda Urphantasie, kökensel fantezileri temsil etmektedir. Kökensel fanteziler baştan çıkar(ıl)ma, ilk sahne ve hadım edilme fantezileri olarak tanımlanır (Terbaş, 2016, s. 41).

Laplanche ve Pontalis’in bu tablosu fantezilerin karmaşık doğasını şimdilik çözmüş gibi gözüküyor. Jacques Lacan (1901-1981) bu tartışmalara özellikle V. seminerinde yer vermekte ve Melanie Klein’in⁵ kullandığı iki farklı kavramı (*Phantasy* ve *Fantasy*) eleştirmektedir. Lacan, Fransızca hayal, heves, düşsel canlandırma anlamına gelen *fantaisie* terimini kullanır (Fink, 2009, s. 389). Elbette fantezi kavramı Lacan’da daha farklı değerlendirilecek ve Lacan’ın terminolojisinde Freud’unkinden farklı bir yere oturtulacaktır.

Fantezi/Fantazi Kuramının Dönüşümü

Baştan çıkarılma kuramının terk edilmesinden sonra Freud, düşlerin yorumu, çocuk cinselliği, gündüz-düşleri ve psikanalizin temelini oluşturan birçok çalışma yayımlar. Hepsinde de fantezi kavramı büyük rol oynar. Freud yıllar içerisinde fantezi kavramını

⁴ Melanie Klein’in sadık takipçisi Susan Isaacs (1885-1948) *Phantasy* ve *Fantasy* kavramlarını ilk öneren kişidir. *Phantasy* terimi bilinçdışı fantezileri, *Fantasy* ise bilinçli (gündüz-düşleri gibi) fantezileri temsil eder (Koehler, 2020).

⁵ Klein ve takipçilerinin bu konudaki asıl vurgusu fantezileri bir savunma mekanizması olarak görmeleridir. Örneğin, manik bir fantezi depresif bir fanteziye karşı savunma mekanizmasıdır (Hayman, 2013, s. 98).

geliştirir ve bu kavramı ruhsal süreçlerin bir parçası haline getirir. Başlangıçta Freud için fantezi, benliğin (erotik ve kahramanca (heroic)) hırslarını doyuran bir gündüz-düşüdür (Taylor, 2016, s.184-185). Sonrasında Freud buna bilinçdışı fantezileri⁶ de ekler. Freud'a göre fantezileri harekete geçiren, tatmin edilmemiş isteklerdir. Her fantezi bir isteğin tatminidir, tatminsiz gerçekliğin düzeltilmesidir (Salgó, 2013, s. 47). Freud fanteziyi gündüz-düşü gibi somut bir üretimin dışına taşımaktadır. Lear'a göre "fantezi sadece hayal edilen içeriğe sahip bir gündüz-düşü değil; egonun sınırlarını çözmeye başlayan güçlü bir zihinsel aktivite biçimidir" (Lear, 2005, s. 176). Gerçeklik ile illüzyonu ayırt etmede fantezinin önemli bir işlevi vardır. Gerçeklik ile hayal gücünün birbirine karşıt olduğu fikri yanıltıcıdır ve Freud fanteziyi açıkça haz ilkesine bağlamaktadır (Nusselder, 2012, s. 32). Ayrıca Freud, fanteziyi kişinin gerçeklikle baş etmesine yarayan bir savunma mekanizması olarak da görür; bunun sonucu olarak da fantezi, kişinin gerçekliğin belli unsurlarından kaçmasını sağlayarak haz ilkesine yardımcı olur (Araújo ve diğerleri, 2015, s. 5). Freud'un fantezi kuramının gelişmesine yardımcı olmasına büyük katkı sağlayan ve sonradan Lacan'ın da üzerinde sıkça duracağı perde anı kavramı fantazmatik aktivitede önemli işlevler görmektedir. Freud'a göre perde anı, bastırılmış deneyimleri maskeleyen ve uzlaştıran bir mekanizma olarak bilinçdışı fantezilerin oluşumunda rol oynamaktadır (Araújo ve diğerleri, 2015).

Melanie Klein, bilinçli veya bilinçdışı fanteziler üzerinde titizlikle çalışmış ve fantezileri kendi nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde yeniden yorumlamıştır. Fantezinin başlangıcını egonun oluşumunun öncesine taşıyan Klein, 1928'de, *Saplantı Neurozları ve Süperego* adlı makalesinde fantezinin bilinçdışı olduğunu belirtir ve bu bilinçdışı fantezilerin yorumlanarak bilinçli hale gelmesi gerektiğini savunur (Koehler, 2020). Klein'a göre fanteziler içkindir ve doğamızda olan bu fanteziler nesnelere olan ilişkide bilinçdışı oluştururlar. Klein için çocuğun oynadığı oyunun temeli fantezilere dayanmaktadır (Araújo ve diğerleri, 2015, s. 3). Melanie Klein'in derin bir okumasını yapan Susan Isaacs, *Fantezinin Doğası ve İşlevi* (1948) adlı makalesinde on üç temel görüş belirtir. Françoise Koehler, Isaacs'ın Klein hakkında ortaya attığı bu temel görüşlerden yedisini şöyle sıralar: 1. Fantezi, bilinçdışı sürecin birincil içeriği olarak düşünülmelidir. 2. Fantezi öncelikli olarak bedeni ilgilendirir. 3. Fantezi dürtülerin psişik temsilidir. 4. Fantezilerin varlığı, kişinin 'dış dünya'daki yaşamından ve ayrıca zihinlerden bağımsızdır. 5. Fanteziler aynı zamanda dönüşüm belirtileri, halüsinasyonlar, nevrotik belirtiler vb.nin de dahil olduğu psişik ve bedensel etkilerdir. 6. Fantezilerle dürtüler, yansıtımlı özdeşim ve dışa yansıtma arasında

---

⁶ Bilinçdışı fanteziler dört temel öğeye sahiptir: yarı tiyatro sahnesi, bir dizi aktör, baskın bir duygu ve bedenin belirli bir parçası (Taylor, 2016, s. 184).

bağlantı vardır. 7. Gerçekliğe sağlanan uyumun kökeni bilinçdışı şartlara uzanır (Koehler, 2020). Klein her ne kadar çocuğun ödipal dönem öncesine atıf yaparak fantezi kavramını açıklamaya çalışsa da Freud gibi Klein de bu kavramın tam bir şemasını ortaya koyamadığı için eleştirilmiştir; özellikle de iyi-kötü ayırımına dayanan kuramına fanteziyi imgesel bir unsur olarak yerleştirmesi Lacan'ın dikkatini çekmiş ve bu durum karşısında Lacan, Klein ve takipçilerini eleştirmekten geri durmamıştır. Lacan (1958), *Tedavinin Yönü ve Gücünün İlkeleri*'nde "hatasını kabul etmeyen, fanteziyi imgeleme indirgeyen herhangi bir kışkırtma, yanlış bir kanıdır —konuyu çok ötelere taşıyan Kleinci okul da bu yanlış kanıdan muaf değildir; gösteren kategorisini göz ucuyla bile görememişlerdir." diyerek Klein ve takipçilerinin kavramsallaştırmalarındaki eksikliklere vurgu yapmıştır (Trotter, 2020).

Lacan'ın Kuramında Fantazi

Freud, travma yaşayan çocukların anlattıkları anıların gerçek olamayacağını fark ettiğinde psikanalizin fantezi yolculuğu da başlamış oldu. Bugün gelinen noktada sahte anı⁷, perde anı⁸ ve fantazmatik sahne gibi kavramlar bize fantezinin yapısının nasıl anlaşılması gerektiği hakkında ipuçları vermektedir. Freud'un fanteziyi anlatmak için kullandığı *perde anı* kavramı Lacan'da biçim değiştirerek *fantazi sahnesine* dönüşür. Her ikisinde de ortak olan şey bir sahne metaforunun kullanılmış olmasıdır. Lacan için fantazmatik sahne, "bölünmüş özneyi ve öznenin arzularını Öteki⁹'ye karşı konumlandırmaktır" (Sharpe ve

⁷ 1890'ların başlarında ortaya çıkan ve hiç yaşanmamış olayların (örneğin taciz gibi) yaşanmış gibi anlatıldığı yeni bir zihinsel hastalık ortaya çıkmıştır. Sahte anı sendromu olarak adlandırılan bu hastalığın varlığı, bir süre sonra tartışmalı hale gelir ve sahte anı sendromu karşıtı insanlar, bu sendromun kanıtlarının yetersiz olduğunu öne sürerler. Sendromun karşıtları, sahte anı tanımlamasını, yaşanan taciz ve tecavüz olaylarının üstünün örtülmesi olarak görür. Freud da bu tartışmalardan payını alacak ve taciz vakalarını ört bas etmeye çalışmakla suçlanacaktır (Mollon, 2001).

⁸ Perde anı, çocukluk çağındaki olayların yeniden kurgulanması yoluyla bastırılmış deneyimlerin uzlaştırılmasıdır (Araújo ve diğerleri, 2015).

⁹ *Autre* kelimesinin birçok Türkçe karşılığı bulunmaktadır. Bunlar arasında Öteki, Diğer, Başka, Özge ve Öbür kelimeleri yer almaktadır. Hangi çevirinin yerinde olacağı, uzun bir tartışma konusu olsa da kavramın ne şekilde işlendiğini inceleyerek bir sonuca ulaşabiliriz. Lacan, *Autre* kavramını ortaya koyarken tarih öncesinde çeşitli duvar veya kayalara çizilen çentikten yola çıkar ve harfin doğuşunu bu çentiğe bağlar. Alfabenin (kökense) ilk harfi olarak çentiği sunar; bu nedenle a harfine özel bir anlam yükler. Küçük yazılan a harfi, küçük *autre*'yi simgelerken büyük A harfi büyük *Autre*'yi simgeler (Lewis, 2008). Bu kuramsal gelişim sürecini göz önünde bulundurarak "Öteki" çevirisinin *Autre* kavramını en iyi biçimde karşıladığını düşünüyorum. Türkçede "Öteki" kavramı *ötmek* kökeninden

Turner, 2020). Freud *sahne* terimini *psişik alan* için kullanırken, Lacan için *sahne Öteki*'nin sahnesidir; kısaca Öteki'dir. Lacan'da *sahne* gerçek'in yapısının üzerine örtülen fantazinin sahneye konulduğu tiyatrodur. Lacan'a göre fantazi, travmatik bir görüntü karşısında sinemada bir sahnenin aniden durdurulması gibi kastrasyonu engelleyen bir savunmadır (Evans, 2019).

Lacan'ın fantazi kavramı, Freud ve Klein'dan oldukça farklıdır; bu kavram yıllar içinde evrilerek Lacanyen psikanaliz kuramının temel taşlarından biri olmuştur. Lacan'a göre fantazi, Koehler (2020)'in de deyimi ile: "öznenin kendini, kaybolan arzusu seviyesinde ayakta tuttuğu şeydir..." Yani fantazi, arzunun varlığını garantiye alır. Arzunun da özne için hayati bir işlevi vardır. Büyük Öteki'nin kendisinden ne istediğini anlamaya çalışan özne için, "Benden ne istiyor?" (*Che vuoi?*) Öteki'nin gizemli arzusuna bir tepki veya bir yanittir. Dolayısıyla Öteki'nin eksikliğine karşı bir tür savunmadır. Fantazi, Öteki benden ne istiyor (*Che vuoi*) sorusuna yanıt oluşturarak Öteki'nin eksikliğini telafi edebilir (Evans, 2019, s. 112). Fantazi kavramını anlamak için Lacan'ın bazı kavramlarını sırasıyla irdelememiz gerekir. Özellikle nesne a, kaygı, arzu, korku ve fobi kavramları bize fantazinin çerçevesini çizmede yardımcı olacaktır.

Arzu ve Nesne a

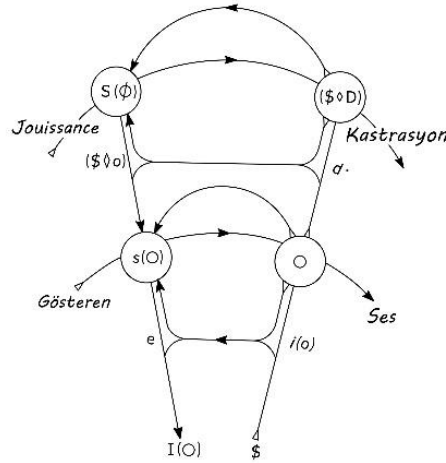
Lacan'ın fantaziye arzuyu ilişkilendirmesi ve özellikle de fantaziye arzu grafiğinin bir köşesine $S \diamond a$ matemiyile öznenin gizemli arzusuna tepki olarak yerleştirmesi fantaziye daha da önemli ve görünür kılmaktadır. Arzu grafiğinde fantazi Öteki'nin gizemli sorusuna bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır (Zizek, 2011, s. 135). Lacan, Spinoza'nın "insanın özü arzudur" yorumuna katılır ve arzu, Lacan'ın teorisinin temelini oluşturur (Evans, 2019, s. 112). Arzunun fantaziye olan ilişkisi bu temelin bir parçasıdır. XI. seminerinde J. A. Miller'in "fantazinin öznesi ve arzunun öznesi" üzerine sorduğu soruya Lacan şöyle yanıt verir:

Fantazi arzunun destekçisidir, arzunun destekçisi nesne değildir. Özne, giderek çok daha karmaşık hale gelen bir gösteren kümesine göre, arzu duyan olarak kendini ayakta tutar. Az çok tanınabilir haldeki öznenin bir yerlerde, bölünmüş, ayrılmış, çoğunlukla ikili halde ve genellikle gerçek yüzünü göstermeyen nesneyle ilişki içinde olduğu bir senaryoya evrilir bunlar ve bu senaryoda gayet iyi görülür (Lacan, 2013, s. 195).

---

geldiği için sese atıfta bulunur ve **öte** anlamını taşıdığı için çentiklerin tekli özelliğini vurgular (Nişanyan, 2019). Bu nedenle "Öteki" kavramının, diğer çeviri seçeneklerine göre, *Autre* kavramını daha fazla karşıladığı düşünülmektedir.

Şekil 2. Lacan'ın Arzu Grafiği¹⁰

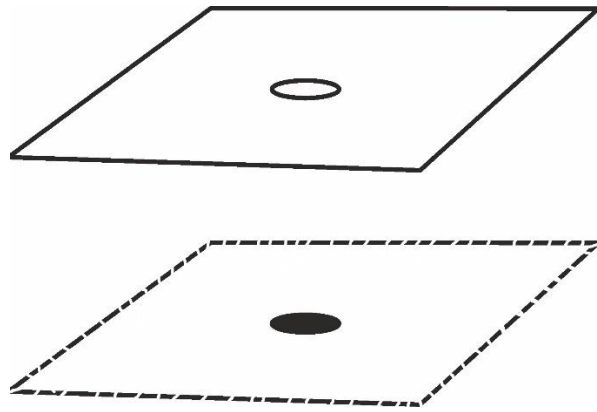
Lacan'ın teorisinde arzu nedir? Bu sorunun yanıtı Lacan'ın gizemli kavramı *objet petit a* yani küçük a nesnesinde gizlidir. 'Nesne a' nedir sorusunun birden çok yanıtı olabilir. Lacan nesne a için şunu der: "...nesne a fantazide arzunun dayanağı olma işlevini kazanır" (Lacan, 2014, s. 64). Lacan, nesne a'yı ilk kez 1955 yılında ele alır ve Öteki ile ilişkilendirerek kullanır. İngesel düzlemde ayna evresindeki imgesel ben ile de ilişkilendirilen nesne a, ayrıca, öznenin Öteki'nde aradığı arzu nesnesidir. Nesne a, arzuyu harekete geçiren ve ayrıca kaygıya neden olan nesnenin kaynağıdır (Evans, 2019, s. 190).

Yıllar içerisinde birçok olgu ile ilişkilendirilen nesne a, bir bakıma Lacanyen psikanalizin temel bir kavramı olup çıkmıştır (Evans, 2019, s. 190-1). Bu kavramın temel özelliği gerçek¹¹'ten kopup gelen öznenin gerçekte bıraktığı boşluktur. Özne gerçek'te bıraktığı bu boşluğa geri dönmek ister (Şekil 3). Tıpkı anne bebek bütünlüğü gibi, çocuk, bütünlüğe dönmeyi arzular. Bütünlüğün bozulması sonrasında doğal bir istek olarak özne bu bütünlüğü tamamlamaya çalışır. Bu bütünlüğe dönme arzusu insanların temel arzusudur (Tura, 2010). Ancak bu bütünlüğe dönme, öznenin varoluşunu sağlayan "gerçekten kopuş"u telafi edecek

¹⁰ Lacan'ın 1957-58 yıllarında verdiği 5. seminerinde geliştirmeye başladığı arzu grafiği, arzunun yarısını topolojik olarak formüle eder. Tamamlanmış arzu grafiğinde, bilinçli gösterenler ağı (ifadenin seviyesi, gösterenden sese olan alt zincir) ve bilinçdışı gösterenler ağı (sözcelemenin seviyesi, *jouissance*'tan kastrasyona olan üst zincir) yer alır.

¹¹ Gerçek, Lacan'ın üç düzeninden (İngesel, Simgesel, Gerçek) biridir ve Lacan'a göre gerçek imkânsız olandır. Dil öğrenimi ile birlikte insan zihni gerçek'ten kopar ve simgesel alan insanın anlam dünyasını kapsar. Lacan'a göre gerçek aynı zamanda maddeyi veya bedeni temsil eder. Gerçek kavramı gerçeklik kavramı ile karıştırılmamalıdır (Evans, 2019, s. 126-8).

ve özneyi “tam” yapacaktır. Bunun anlamı ise öznenin varlığının ortadan kalkmasıdır. İşte bu nedenle öznenin arzusunu tatmin etmesi olanaksızdır. Öznenin bütünlükte yarattığı boşluğa Lacan *nesne a* der (Evans, 2019, s. 190-1). Nesne a'nın anlaşılmasındaki zorluk, onun aslında gerçek bir nesne olmamasındandır. Dolayısıyla özne, bu boşluğu hiçbir zaman dolduramayacağı için farklı nesnelere bu boşluğu doldurmaya çalışır. Ben'in olması gereken yer, yani o doldurulamaz boşluk, kısmi nesnelere dolmaya başlar. Özne bir yandan o bütünlüğe dönmeye çalışırken diğer yandan varlığının nedeni olan o boşluğa nesnelere göndererek kendi temsili ile o boşluğu doldurmaya çalışır.

Şekil 3. Anne-Bebek Bütünlüğünün Bozulması¹²

Peki arzu nedir? Bu sorunun yanıtı, öznenin bütünlükten koparak orada kalan eksikliğe duyduğu özlemdir. Her ne kadar burası bir boşluk olsa da Lacan, özelliğinden dolayı buna nesne a demiştir. Lacan'a göre arzunun tek nesnesi, nesne a'dır. Nesne a arzunun nedenidir ve arzu, nesne ile değil eksik ile kurulan ilişkinin bir sonucudur (Evans, 2019, s. 41).

Fantazi ve Arzu

Lacan, arzudan söz ederken günlük dilde konuşulan “bilinçli” arzudan söz etmez; Lacan'ın söz ettiği arzu, bilinçdışı arzudur (Evans, 2019, s. 39). Bilinçdışı arzu, bilinçdışı

¹² Nesne a'yı ve anne-bebek bütünlüğünün bozulmasını bir kâğıt parçasının içinden kopan bir parça ile anlamaya çalışabiliriz. Bütün parça anneyi, kopan parça ise çocuğu temsil eder. Bunu insan zihni için düşündüğümüzde – çocuğun gözünden – kopan parçanın bıraktığı boşluk nesne a'yı temsil eder. Bütünlük gerçek'i temsil ettiğine göre nesne a gerçek'in gerçek'te bıraktığı boşluk olarak karşımıza çıkar.

fantazi tarafından kurulur. Fantazi ve beraberinde arzu, öznenin kopuşu sonucunda gerçek'te açılan yarığın boşluğuna yöneliktir. Fantazi arzu için nesne a'lar yaratır ve böylelikle özne, kendine yeni yaşam alanları oluşturur. Öte yandan eksikliğin eksikliğinde özne bütünlüğe yaklaşır ve kapalı bir zarın içine hapsolür. Fantazi bu zarda açılan bir deliktir. Fantazinin eksikliğinde ise öznenin yıkımı söz konusudur. Fantazi, yaşama bakışımızı belirler. "Benim de gerçeğe bakış açım bu." derken kişi kendi fantazi çerçevesini belirtmektedir. Bu durumları anlamak için popüler kültürden örnekler verebiliriz.

Fantaziye popüler kültür ile açıklamaya çalışan Zizek, fantazinin bir paradoks olduğunu söyler ve onun için fantazi, Öteki'deki arzunun eksikliğini gizleyen bir perdedir:

Demek ki, fantazi, 'Che vuoi?' sorusuna, Öteki'nin arzusunun, Öteki'deki eksiğin dayanılmaz muammasına verilen bir yanıt olarak görünüyor; ama deyim yerindeyse, arzumuzun koordinatlarını sunan, bir şeyi arzulanamamızı sağlayan çerçeveyi inşa eden şey de fantazinin kendisidir aynı zamanda. Bu yüzden alışılmış fantazi tanımı ('arzu-nun gerçekleştirilmesini temsil eden hayali bir senaryo') biraz yanıltıcıdır, en azından muğlaktır: Fantazi-sahnesinde, arzu gerçekleştirilmez, 'tatmin edilmez', kurulur (ona nesnelere sunulur, vb.) – *fantazi sayesinde, 'nasıl arzulanacağı'nı öğreniriz*. Fantazinin paradoksu bu ara konumda yatar: Fantazi, hem arzumuzu koordine eden çerçevedir hem de 'Che vuoi?' sorusuna karşı bir savunma, Öteki'nin arzusunun boşluğunu, uçurumunu gizleyen bir perdedir (Zizek, 2011, s. 135).

Zizek yukarıdaki alıntıyı Alfred Hitcock'un *Arka Pencere* adlı filmine gönderme yaparak açıklar: "James Stewart'ın sürekli olarak dışarıya baktığı pencere, açıkça bir fantazi penceresidir." der. Grace Kelly, Stewart'ın gözüne girmeye çalışır ama bunu başlangıçta başaramaz. Zizek bunun tek yolunun Kelly'nin avluyu geçip caninin apartmanına girmesiyle gerçekleşebileceğini yani Stewart'ın fantazi çerçevesine girmesiyle ilişki kurulabildiğini söyler. Buna göre bir kadın ancak erkeğin fantazi çerçevesine girmesi ile onunla ilişki kurmaktadır (Zizek, 2011, s. 136). Bu somut anlatım elbette fantazinin sadece bir yönünü ele alabilir. Bununla birlikte fantazi *Arka Pencere* filminde olduğu gibi kendini bu kadar net ortaya koymayabilir.

Fantazinin birçok işlevi var; bunlardan ilki Lacan'ın deyimini ile Öteki'nin gizemli sorusuna yani "Che vuoi?" sorusuna bir yanıt olarak işlev görür. Zizek buna iki işlev daha ekler: fantazi, arzunun koordinatlarını belirleyen bir perdedir ve arzu, fantazi sayesinde ölüm dürtüsüne karşı bir savunmadır (Zizek, 2011, s. 135). Fantazi sadece arzunun koordinatlarını belirlemez aynı zamanda savunma tepkilerini de kurar (Araújo ve diğerleri, 2015, s. 5).

Kaygı, Korku ve Fobi

Fantazi, kişiyi kaygıdan kurtarır mı? Bu temel soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle Lacan'ın kaygı kuramına bakmamız gerekir. Lacan'ın kaygı kuramı yine onun gizemli kavramı nesne a ile ilişkilidir. Lacan'a göre kaygının nedeni bir şeyin yokluğu değil, aksine varlığıdır: "Kaygıda, küçük a nesnesi düşer." der Lacan (2014, s. 71). Her ne kadar Freud, kaygıya neden olan şeyin anne memesinin yokluğunda memeye duyulan özlem olduğunu söylese de Lacan "kaygıya neden olan anne memesine özlem duymak değil memenin yakın oluşudur." der (Hook, 2015). Bu bakımdan fantazi, kaygıyı yaratan değil aksine kaygıyı gideren, özneyi arzu ile birleştiren bir mekanizmadır.

Derek Hook (2015), Lacan'ın 1962-63 yıllarında verdiği *Kaygı (Le Séminaire X: L'angoisse)* seminerini incelediği makalesinde, seminerin "eziyet boyutlarında bir zorluk taşıdığını" belirtir. Hook, hem seminerin hem de kaygının bir haritasını ortaya koymaya çalışır ve öncelik olarak kaygıya kapılmış olan özneyi tanımlamakla işe başlar. Renata Salecl'in *Kaygı Üzerine* adlı kitabını da referans vererek Öteki'ndeki eksikliğe karşı kendi eksikliği ile baş başa kalan öznenin kaygı karşısındaki konumunu bulmaya çalışır:

Psikanalizin öznenin konuşan bir varlık haline gelmekle sembolik olarak hadım edildiği iddiası, öznenin bizatihi bomboş – kendi başına hiç – olduğu, tüm gücünü, geçici olarak kuşandığı sembolik nişanlardan aldığı şeklinde anlaşılmalıdır. Mesela bir polis, üniformasını kuşanıp da güç sahibi biri haline gelene kadar sıkıcı, önemsiz biri, bir hiç olabilir. Dolayısı ile özne hadım edilmiştir – kendi başına hiçbir gücü yoktur – ve ancak sembolik düzende belli bir yer işgal ederek geçici bir güç ve statü kazanır (Salecl, 2018, s. 30).

Hook'a göre özne, kendi konumunu ve kimliğini saptamak için simgesel rolleri kullanır ancak hem kendine hem de ötekilere karşı bilinmez olduğundan dolayı simgesel koordinatlarda gezinir. Öznenin düştüğü bu bilinmezlik durumu, öznedeki kaygının zeminini hazırlar. Lacan'ın "kaygı eksikliğinin eksikliğinde doğar" sözü öznenin, Öteki'deki eksiklik ile öznenin kendi eksikliğinin örtüşmesi şeklinde de okunabilir. "Kaygı, bizzat arzu olasılığını destekleyen durumlar eksik olduğunda belirir" (Hook, 2015). Tüm bunlar çok temel bir mekanizmaya işaret eder: Çocuğun simgesel sistemde kendini konumlandıracağı yeri belirleyen 'Öteki'dir. Ben, anne ve babam için neyim, nasıl biri olmalıyım, kızgın biri mi yoksa sakin biri mi, çok mu konuşmalıyım az mı? Çocukluğumuz bilinçdışı olarak bu soruları yanıtlamakla geçiyor. Fantazi, öznenin bu sorular arasında gezinerek çocuğun simgesel alanda konumlanmasını sağlar. Hook'a göre "Kaygı, simgesel gerçeklikteki aksamaya, arzunun desteği olan fantazinin kayboluşuna işaret eder" (Hook, 2015).

Bu noktada Lacan'ın kaygı kuramını anlamak için Freud'un Hans vakasını inceleyebiliriz. Küçük Hans beş yaşına henüz yeni girecekken atlara karşı bir korku geliştirir ve bu korku yüzünden dışarı çıkmakta zorluk çeker. Freud Hans'ı sadece bir kez görmüştür, Hans ile ilgili tüm bilgi ve dokümanlar Hans'ın babası tarafından Freud'a iletilmiştir¹³ (Freud, 2019, s. 154-155). Küçük Hans'ın durumu, babası aracılığıyla Freud'un analizine tabi olmuş ve Freud, Hans'ın bu durumunu olgu öyküsü olarak sayfalarca irdelemiştir (Freud, 2019). Louis Breger'e göre Freud, Hans'ın babasından aldığı notlar ile doğru bir değerlendirmede bulunamamış ve Hans vakasında iki önemli durumu gözardı etmiştir: Fobisi ortaya çıkmadan kısa süre önce Hans bademcik ameliyatı olmuştu ve fobinin ortaya çıkmasından sonraki süreçte Hans'ın anne ve babasının birbirinden ayrılmıştı:

Hans, Çarşamba Cemiyeti'nin üyesi, müzik eleştirmeni Max Graf'ın oğluydu; Graf sonradan hem psikanalizden hem de kısa süreliğine Freud'un hastası olan karısından soğuyacaktı. Freud, küçük çocuğu sadece bir kere gördü, tedavinin geri kalanını danışmanlık ettiği baba yürüttü ve Profesöre rapor verdi. Freud bu raporları, yayımladığı vaka hikâyesine temel aldı (Breger, 2005, s. 239-40).

Breger, küçük Hans'ın babasından çok annesinden korktuğunu yazar, çünkü annesi Hans'ı “pipinle bir daha oynarsan Dr. A'ya gönderip pipini kestiririm” diye tehdit etmiştir. Freud bu vakada babaya odaklanmış ve Hans'ın korktuğu, yani atları temsil eden şeyin Hans'ın babası olduğu fikrine varmıştır. Ancak Lacan, Freud gibi düşünmemektedir, Lacan'a göre fobik nesne bir kişiyi temsil edemez; fobik nesne, yerine göre farklı nesnelere temsil etmektedir. Lacan'a göre Hans, babanın simgesel kastrasyonuna maruz kalmadığı için anneye tabi kalmıştır ve bütünlük tarafından yutulurken yok olma tehlikesiyle yüzleşmiştir. Hans, babanın bu başarısız müdahalesini – yani baba işlevinin yerine getirilememesi ile çocuğun anneden kopamamasını – telafi etmek için bir fobi geliştirmek zorunda kalmıştır (Evans, 2019, s. 116, 164). Lacanyen dille söylersek fobinin nedeni, nesne a ile ilişkilidir.

¹³ Görünüşe göre Hans'ın babası Freud'un psikanalizinden çok etkilenmiştir. Hans üç yaşında iken onun konuşmaları babası tarafından kayda alınmış ve bu kayıtların birçoğu Freud'un kastrasyon karmaşası çerçevesinde ve daha çok penis ile ilgili gözükmektedir. Hans henüz üç yaşındayken annesine “Anne senin pipin var mı?” diye sorar ve annesi de “Elbette. Neden sordun?” diyerek yanıt verir. Hans'ın yanıtı ilginçtir: “Senin pipinin atınki gibi büyük olduğunu düşündüm”. Yine aynı yaşta iken sağılan bir inek için “Bakın pipisinden süt geliyor.” ve bir aslan için de “Aslan'ın pipisini gördüm” demiş. “Köpeğin ve atın pipileri vardır; masa ve sandalyeninse yoktur.” derken bile Öteki'nin arzusu olarak pipinin anlamını arayan bir çocuğun analize dahil edilmeye çalışıldığını görüyoruz (Freud, 2019).

Nesne a, eksiklikte özneyi kaygıdan uzak tutar. Nesne a'nın eksikliğinde ortaya çıkan kaygı, babanın işlevi ile ortadan kaldırılabılır. Hans'ın durumunda ise nesne a'nın eksikliği kaygıya neden olmuştur; – babanın işlevinin de yetersiz olmasından ötürü – bu kaygının verdiği bilinmezlik durumundan kurtulmanın yolu, fantazi geliştirmektir. Hans, bilinçdışı bir fantazi yaratarak atları korku nesnesi yapmış ve bu sayede annenin boğucu varlığından kurtulmaya çalışmıştır.

Freud gibi Lacan da kaygının bir nesnesi olmadığını ama korkunun bir nesnesi olduğunu söyler: Önce kaygı belirir, sonra fobi aracılığı ile kaygı bir nesneye aktarılarak korkuya dönüşür. Kısacası “[fobi], kaygıyı korku ile yer değiştirir” (Araújo ve diğerleri, 2015, s. 4). Fobinin bu işlevi bize çok şey anlatıyor. Hans'ın at korkusu simgesel bir işlevi yerine getirmektedir; çünkü babanın eksik olan işlevi bilinçdışı bir fantazi mekanizması ile fobi tarafından üstlenilmiştir. Fobinin varlığının nedeni atlar değil babanın işlevinin yerine getirilememesinin sonucu olarak çocuğun anneye tabi kalmasının simgesel bir izahatıdır.

Fobinin anlamı, kaygı¹⁴ kuramı açısından önemlidir. Ancak yine de fobi, kaygının mekanizmasını tam olarak açıklamayabilir. Lacan yıllar içerisinde verdiği seminerlerde kaygıyı farklı şekillerde açıklar. Lacan kaygıyı¹⁵ başlangıçta parçalanmış beden imgesi ile ilişkilendirir. Sonrasında sırayla; kaygı, anne tarafından yutulma korkusudur; kaygı, simgeleştirmeye direnen ve bu yüzden dolayım olanağından yoksun travmatik bir bileşendir; kaygı, öznenin ne pahasına olursa olsun kaçınmaya çalıştığı radikal bir tehlikedir; kaygı, öznenin Öteki'nin arzusuyla karşı karşıya geldiği ve Öteki'nin arzusu için nasıl bir nesne olduğunu bilmediği zaman belirir; kaygı, eksikliğin eksikliğidir; kaygı, bedenin fallik jouissance'la dolup taşıdığı sırada bedende gerçekleşen bir durumdur (Evans, 2019, s. 163-165). Elbette tüm bu tanımlamalar birbiri ile çelişmez, aksine birbirini tamamlar. Kaygının bu karmaşık ve derin yapısı Lacan'ın kuramında da kendini hissettirir.

Fantazi ve Kaygı

Juan-David Nasio, histerik fantazilerin türevleri olan iki ayrı fantazi türü tanımlar: saplantılı fantazi ve fobik kişinin fantazisi. Fantazinin yolculuğunu bu türevler çerçevesinde değerlendirir ve histeriğin mantığını şöyle tanımlar: Arzu zevke kapı aralar, zevk fantaziye yol

¹⁴ Kaygı dediğimiz şey psikiyatrik anlamda hem zihinsel durumlara (endişe, üzüntü) hem de bedensel durumlara (nefes darlığı, kalp çarpıntısı, terleme, titreme vb.) gönderme yapar (Evans, 2019).

¹⁵ Lacan'ın İngilizceye *Anxiety* olarak çevrilen seminerinin Fransızca başlığı *L'Angoisse*'tir. Kavramın kaygı / anksiyete olarak çevrilmesi belli başlı sorunları beraberinde getiriyor. *Angoisse*'un kelime karşılığı “*anguish*” yani iç daralmasıdır (Caws, 2019, s. 57-60).

açar, fantazi kaygıyı içerir ve son olarak kaygı acıya dönüşür. Lacan'ın zevk (*jouissance*) olarak bahsettiği, ancak "bütünlük" ile sağlanabilir; ki bu bütünlük de ancak gerçek'te deneyimlenebilir. Gerçek'teki bütünlük ise özne için imkansız olduğundan, zevk de imkansızdır (Nasio, 1998, s. 59-65). Bölünmüş özne, zevke, ancak ölüm ile ulaşabilir çünkü bölünmüş özne için gerçek'e dönüşün tek yolu, bedenin ölüme kavuşmasıdır. Nasio (1998) ise "zevk özne için kabul edilemez" der çünkü özne zevki deneyimlerse kendi varlığını ortadan kaldıracaktır. Fantazi, bu gerginliği gevşetir ve fantazinin çerçevesine kazır. Nasio bu tür kaygıya "fantazmatik kaygı" der. Çocuğun korku biçiminde deneyimlediği kaygı, bilinçdışı kastrasyon kaygısına karşı egonun görünmez mücadelesini temsil eder ve bu da bastırmanın görünürdeki işaretçisidir (Nasio, 2020, s. 31). Fantazinin çerçevesine kazınan kaygı, yönetilebilen ancak yine de baş edilmesi zor bir biçimde, korku biçiminde, özneye ömür boyu eşlik eder.

Freud'a yani baştan çıkarma kuramını terk ettiği noktaya döndüğümüzde histerinin kaynağının bilinçdışı fantazi olduğu gerçeği ile hareket ederiz. Lacan'a geldiğimizde "kaygı nesnesiz değildir" formülünden yola çıkar ve fantazinin asıl işlevinin, yeni nesne a'lar üretip özneyi kaygı nesnesiden kurtardığını söyleyebiliriz. Literatürde pek karşılaşılmayan ve yalnızca Nasio'nun bir kitabında yer verdiği fantazmatik kaygı, genel Lacanyen kaygı kuramını daha anlaşılır bir hale getirmektedir. Genellikle fantazinin ortaya çıkması ile birlikte kaygının ortadan kalktığı fikri, kısmen doğru olsa da fobinin işlevi sayesinde kaygı dizginlenir ve fantazinin çerçevesine eklenerek korkuya dönüşür. Kısaca, kaygı ortadan kalkmaz. Kaygı, fantazi ve fobinin işlevi sayesinde bir nesneye yönlendirilir ve bir korkuya dönüşür. Bu sayede mutlak zevk ya da bütünlük tarafından yutulma tehdidinin önüne geçilir (Nasio, 2020). Kaygının fobiye çevrilerek bir nesneye aktarılması sayesinde kaygı yönetilebilir bir hal alır. Özne, artık fobi nesnesinden uzak durarak kendi yıkımını önleyebilir. Ancak bunun sonucunda tüm gerçekliğini yeniden kurmuştur ve dünyaya kaygının kazındığı bir fantazi çerçevesinden bakmaktadır.

Sonuç

Bu makalede gündüz düşlerinden yola çıkarak fantazinin yolculuğunu ele almaya çalıştım. Kültürel bir canlı olarak biz insanlar, yaşamın gerçekliği karşısında kaygı duyarız. Dış gerçekliğe karşı bir de iç gerçekliğimiz vardır ve bu iki gerçeklik arasındaki dengeyi fantazi ile kurmaya çalışırız. Özne dış gerçekliği sindirilebilir bir şekilde iç gerçekliğe aktarmalı ve kültürel yaşamdaki konumunu koruyabilmelidir. Ve bu konum yaşamımızın ilk aylarında kurulmaya başlar ve bebeğin dünyasında çeşitli zihinsel mekanizmalara dönüşür. Hans örneğinde olduğu gibi: Babanın çocuğu anneye tabi kılması ile birlikte çocuk annenin

boğucu varlığı nedeni ile kaygıya kapılır. Bu kaygı tarif edilemez ve dile dökülemez olduğundan dolayı Hans, kaygıyı bir nesneye aktararak, yani fantaziler kurarak, bu kaygıdan kurtulmaya çalışır. Burada kritik bir mekanizma devreye girer ve fobi ortaya çıkar. Fobi, kaygıyı korkuya çevirerek kaygının dayanılmaz varlığını hafifletir. Hans örneğinde olduğu gibi korku bir nesneye, örneğin ata, yansıtılarak nesne a ile özne arasındaki boşluğun varlığını, yani eksiklik ilkesini geri getirir. Peki bu noktada başa bela olan kaygı ne olur? Kaygı, havası alınmış bir balon gibi korkuya dönüşür ve geriye kaygının katlanılabilir bir formu kalır ve bu katlanılabilir kaygı, Zizek'in tarif ettiği gibi, fantazinin çerçevesine eklemlenir. Hans, artık hangi hayvana bakarsa baksın fantazinin çerçevesine kazanmış kaygı ile yani fantazmatik kaygıyla bakacaktır. Katlanılabilir bu kaygının özneye kattığı avantaj ise arzudur. Özne kaygının dayanılmaz ağırlığından fobik nesnelere kurtulurken diğer yandan arzunun yolları özneye açılmış olacaktır.

Kaynakça

- Araújo, S., Pinto, M. P. ve Bettencourt, S. (2015). *Fear and Fantasy in a Global World*. Brill&Rodopi.
- Balkaya, D. (2013). *Özerk Dil Dizgesinden Lacan'ın Simgesel Düzenine*. Çizgi Kitabevi.
- Breger, L. (2005). *Freud, Görüntünün Ortasındaki Karanlık* (A. Biçen, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Caws, P. (2019). Jacques Lacan'ın kaygı semineri üzerine. *Düşünbil Dergisi*, 85, 57-60.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İthaki Yayınları.
- Clero, J.-P. (2002). *Lacan Sözlüğü* (Ö. Soysal, Çev.). Say Yayınları. (2002).
- Coward, R. ve Ellis, J. (1985). *Dil ve Maddecilik* (E. Tarım, Çev.). İletişim Yayınları. (1979).
- Descartes, R. (2021). *Yöntem Üzerine Konuşma*. (M. Erşen, Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları.
- Evans, D. (2019). *Lacancı Psikanalize Giriş Sözlüğü* (T. Sivrikaya, Çev.). Işık Yayınları.
- Fink, B. (2009). Lacan'ın temel fantazi kavramına bir giriş. *MonoKL Dergisi*, 6, 388-398.
- Freud, S. (1996). *Düşlerin Yorumu I* (E. Kapkın, Çev.). Payel Yayınevi. (1899).
- Freud, S. (1996). *Düşlerin Yorumu II* (E. Kapkın, Çev.). Payel Yayınevi. (1899).
- Freud, S. (1996). *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*. (Ş. Yeğin, Çev.) Payel Yayınevi. (1901).
- Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat* (E. Kapkın ve A. Tekşen Kapkın, Çev.). Payel Yayınevi.
- Freud, S. (2000). *Ruhçözümlemesinin Tarihi*. (E. Kapkın, ve A. Tekşen Kapkın, Çev.) Payel Yayınları.
- Freud, S. (2012). *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası* (B. Büyükkal ve S. M. Tura, Çev.). Metis Yayınları. (1914-1911).
- Freud, S. (2019). *Olgu Öyküleri I* (A. Eğrilmez, Çev.). Payel Yayınları.
- Habip, B. (2012). *Kuram ile Klinik Buluşunca*. Yapı Kredi Yayınları.
- Hayman, A. (2013). *What Do Our Terms Mean?: Explorations Using Psychoanalytic Theories and Concepts*. Karnac.
- Hook, D. (2015). Mapping Anxiety, Psychology in Society (48), 114-120. <https://doi.org/10.17159/2309-8708/2015/n48a10>.
- Isaacs, S. (1948). The Nature and Function of Phantasy. *International Journal of Psycho-Analysis* (29), 73-97.
- Klein, M. (2011). *Haset ve Şükran* (O. Koçak ve Y. Erten, Çev.). Metis Yayınları. (1957/1975).
- Koehler, F. (2020). Melanie Klein ve Jacques Lacan için fantazinin analizdeki anlamı. *Düşünbil Dergisi*, 95, 21-28.

- Lacan, J. (1958). *The direction of the treatment and the principles of its power*. Lacan in Ireland sitesinden alınmıştır: <http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/The-Direction-of-the-Treatment-final-version-1.pdf>.
- Lacan, J. (2010). *Anxiety: The Seminar of Jacques Lacan* (C. Gallagher, Çev.). Lacan in Ireland sitesinden alınmıştır: <http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-10-Anxiety.pdf>. (1962 - 1963).
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı* (N. Erdem, Çev.). Metis Yayınları. (1973).
- Lacan, J. (2014). *Baba'nın Adları* (M. Erşen, Çev.). MonoKL. (2005).
- Laplanche, J. ve Pontalis, J. (2002). *Temel Düşlem / Kökenlerin Düşlemleri / Düşlemin Kökenleri* (T. Parman, Çev.). Bağlam Yayınları. (1985).
- Lear, J. (2005). *Freud*. Routledge Publishing.
- Lewis, M. (2008). *Derrida and Lacan: Another Writing: Another Writing*. Edinburg University Press.
- Mollon, P. (2001). *Freud ve Sahte Anı Sendromu* (G. Koca, Çev.). Everest Yayınları. (2000).
- Nasio, J.-D. (1998). *Hysteria from Freud to Lacan: The Splendid Child of Psychoanalysis*. Other Press.
- Nasio, J.-D. (2020). Bilinçdışı bir fantezi olarak histeri. *Düşünbil Dergisi*, 95, 30-32.
- Nişanyan, S. (2019). *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. Nişanyan Sözlük sitesinden alınmıştır: <https://www.nisanyansozluk.com/?k=öteki&lnk=1>.
- Nusselder, A. (2012). *The Surface Effect: The Screen of Fantasy in Psychoanalysis*. Routledge Publishing.
- Pragier, S. F. (2003). Kadın cinselliği ve çocuk sahibi olma arzusu. Habip, E. (Ed.), *Kadınlık, Yeniden: Çağdaş Psikanalizin Bakışı* birinci baskı içinde, (ss. 79-108). İthaki Yayınları.
- Salecl, R. (2018). *Kayı Üzerine* (B. E. Aksoy, Çev.). Metis Yayınları. (2004.)
- Salgó, E. (2013). *Psychoanalytic Reflections on Politics: Fatherlands in Mothers' Hands*. Routledge Publishing.
- Sharpe, M. ve Turner, K. (2020). Freud ve sonraki dönemde fantezi anlayışı. *Düşünbil Dergisi*, 95, 8-11.
- Taylor, B. (2016). *Sculpture and Psychoanalysis*. Routledge Publishing.
- Terbaş, Ö. (2016). *Psikanaliz ve Sanat*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Trotter, G. A. (2020). Klein ve Lacan: Bir fenomen olarak fantezi. *Düşünbil Dergisi*, 95, 12-16.
- Tura, S. M. (2010). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. Kanat Kitap.
- Zizek, S. (2011). *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları. (1989).

The Fantasy in the Anxiety-Fear-Desire Triangle

Summary

The psychoanalytical theory has a crucial role in our understanding of the human psyche and human behavior. Since its main focus is the speech itself, psychoanalysis can explain not only the human mind but also the sociological aspect of the human being such as politics, religion, ideology and culture (Balkaya, 2013). Therefore, the psychoanalytical approach, especially the Lacanian concept of fantasy, is an important theory to examine the anxiety of the subject considering its position in a globalized world.

While Freud (1899/1996) was analyzing the dreams, he noticed a very similar mechanism in daydreams. Thus, he suggested that the role of phantasies in the human psyche is the fulfillment of wishes that cannot be satisfied in reality. Following this conceptualization, the term “phantasy” has developed by the British Psychoanalytic Society by pointing out the difference between unconscious and conscious phantasies (Laplanche & Pontalis, 2002). Nevertheless, the concept of phantasy could not be examined beyond the imaginary register similar to the other concepts in Kleinian theory as argued by Jacques Lacan. Lacan focused on the symbolic aspect of phantasy, and he preferred the French term *fantaisie* and *fantasme* over the *phantasy* used by Klein (Fink, 2009). Thus, it is preferable to write this term as fantasy in English to make a distinction between the conceptualizations.

For Lacan, the fantasy is a mechanism in the structuralization of desire. It supports the desire of being One or whole again (Sharpe & Turner, 2020). After a baby enters the realm of language, there is no turn back. After that, the baby perceives itself as an individual and it is split from the wholeness of the nature. Therefore, the subject always refers to the split subject in Lacanian psychoanalysis. The ultimate enjoyment or *jouissance* can be reached when the subject can turn back to wholeness. However, it becomes impossible once the subject is split. Therefore, the subject has an unsatisfiable desire, and the impossible object of desire is theorized by the term *objet petit a* which represents what makes the subject whole again. Although the ultimate desire of all of us is to be whole again, one would be very anxious in response to the possibility of that (Evans, 2019). First, the resulting *jouissance* is so extreme enjoyment that the subject cannot survive. Second and associatively, the only possible event that makes the subject whole again is the actual death of the body. In either way, the ultimate desire means the non-existence of the split subject (Nasio, 1998).

In contrast to Freud’s suggestion that the absence of the mother is the source of anxiety since it would be very unsafe for a child, Lacan points to the anxiety due to the proximity of the mother (Hook, 2015). When the function of the father does not separate the

child from the mother, the anxiety due to the suffocating presence of the mother is unendurable and the subject must find a solution for that to survive. Therefore, the subject constitutes phobia which turns the anxiety into an endurable and controllable fear. Phobia is better for the subject than anxiety since it has a fantasized object whereas the object of anxiety is the *objet petit a* (Evans, 2019). In other words, the anxiety is engaged with the fantasy, and it becomes a part of the frame of fantasy. As a result, the subject perceives the reality of world through this endurable fantasmatic anxiety.